

Конспект лекції 5 – 2

ВИЗНАЧЕННЯ СВІТОГЛЯДУ – ЕТИКА І ЛЮДИНА

Четверте питання, що формує наш світогляд – це питання етики. Етика обіймає питання що правильно, що добре, якихось моральних норм, правил, порядків. Можна сформулювати це питання по-іншому: що добре, і що погане для людини? І друге питання, що стосується авторитету: хто сказав, що це добре чи погано? Напевно ви стикались у житті із ситуацією, коли люди розмірковують, коли щось погане вчинила людина, або добре, і за це варто похвалити, а цей вчинок вартий осуду. Тож виникають заперечення, виникає непорозуміння, суперечки, і доволі часто тривають справді дискусії щодо оцінки вчинку людини. Чи добре зробила для історії країни ця людина, чи погане? Чи можливо він переступив якісь моральні норми? А чи є ці моральні норми? То що. Тобто, що є добро? І ось кожна людина, відповідаючи на це питання, спирається на попередні відповіді, про які ми говорили: про існування Бога, чи існує Бог чи ні? А також відносна чи абсолютна істина? Чи дійсна абсолютна реальність? І ось коли складаються всі ці відповіді, то складаються вони у якісь певні пазли. І ми приходимо до питання: «А як мені сьогодні чинити? Цей учинок правильний чи неправильний? Чи добре я чиню чи ні? А хто це сказав? Чому ця відповідь є правильною або ні?» Доволі часто батьки кажуть своїм дітям: «Це робити не можна» І діти заперечують своїм батькам: «А чому? Це вже застарілі вимоги і норми! Так всі вже чинять! Тато і мамо, гляньте – всі так роблять! Чому нам не можна цього чинити?» І часто батьки не знаходять аргументів, щоб сказати дитині, що так не можна і це неправильно. Вони просто кажуть: «Ця так сказав. Ось поки ти живеш у моєму домі – це неправильно» Коли людина стає дорослою, то починає для себе переглядати ось оці етичні рамки. Вона для себе повинна визначити – яких правил буде дотримуватись. Чому це неправильно, а це правильно. І справді, наші відповіді на попередні питання формують буквально підвалини для наступних відповідей, зокрема на це питання. Погляньмо, як наявні напрями у світогляді чи груп світоглядів, як ми казали, відповідають на це питання. І чи може бути щось, що добре для однієї людини і водночас погане для іншої людини? Чи можуть бути якісь вимоги водночас і добрі, і погані. Зауважте, відповідь на це питання спирається на попередні відповіді. Чи можуть бути речі, які водночас є і правильні, й неправильні? Якщо щось правильне, то чи правильне воно завжди – це питання відносності чи абсолютності правди; чи можливо воно зараз правильне і водночас неправильне. Це дуже таки важливі запитання. Наприклад, вбивство людини: правильно чи неправильно. Хто визначив, що це погано, чи добре?

Якщо ми торкнемось **атеїзму** з його запереченням Бога, метафізичного світу чи духовної складової нашої реальності із відкиданням абсолютної істини, що її немає, що все відносно, що все тече, все змінюється – тому якихось абсолютних критеріїв немає. І ось коли ми торкаємось питань етики, то насправді атеїзм стверджує, що немає абсолютних моральних чи етичних норм. Чини те, що ти хочеш. Буквально, роби те що ти можеш робити. І мета виправдовує засоби. І можливо саме до цієї категорії світогляду атеїстичних релігій можна зарахувати оцю фразу: *«мета виправдовує засоби»*. Коли атеїзм говорить про еволюцію. Він каже саме про те, що виживає найсильніший, іншими словами, той хто сильніший – він завжди має рацію. Тобто, в цьому випадку кажуть: *«Переможців не судять»*. Зауважте, скільки приказок у нашому пострадянському суспільстві. Вони мають корені саме в цій позиції, що абсолютних етичних норм і вимог не існує. Чимало ми чули таких порад як-от: *«Живи за покликом серця. Не дослухайся до обмежень інших. Вийди зі своєї шкаралупи, до якої тебе посадили.»* Ось тут немає якихось етичних стандартів. Якщо погано іншому, це погано не тобі. Роби те, що добре тобі, а про інших не думай. Якщо ти знищуєш слабого – це добре, бо ти у такий спосіб просуваєш еволюцію, йде розвиток – найсильніший виживає, а слабкий умирає. Звісно, що мало хто з атеїстів захоче погодитись з цим голим фактом теїстичного світогляду щодо етики. Бо ми десь опираємось ось такій позиції, ми десь ще залишились людьми в глибині нашого серця, розуміючи. Що все ж таки має бути місце співчуттю, має бути місце якійсь милості... Якщо бути неупередженим, якщо не красти з інших світоглядів чужих ідей, то атеїзм має залишитись на ось цій сухій позиції, що має рацію той, хто має більше сили

А що стосується **пантеїзму**, що все є бог і фізичного нічого не існує, є лише метафізичний світ, і бог є оцей світ, і ми частина цього бога, іншими словами – ти є бог, то справді добре робити те, що ти бажаєш чинити. Якщо ти хочеш щось зробити за іншими мірками іншого світогляду щось погане – це все одно є добрим. Пантеїстичні релігії стверджують, що все добре. Так як тільки бог існує, значить все, що бог бажає – це добре. І якщо т бажаєш чогось «поганого» в лапках, а ти – бог, то це не погане, це – все добре. Можливо, ви бачили такий знак – інь і янь – коли в усьому чорному є біла пляма, а в усьому білому є чорна пляма, тобто немає межі між поганим і добрим. Все є добрим. А коли нам щось здається поганим, то лише тому, що вона нам таким здається, але насправді поганим не є. Ось пантеїзм каже, що все – добре. І коли людина намагається жити згідно з пантеїстичним світоглядом, стикається десь із хворобами, десь із стражданнями, болем, їй кажуть, що «ні», це теж добре, прийми хворобу як щось добре. Або, коли кажуть про те, що це тільки плід твоєї хворобливої й недосконалої буйної уяви. Ти маєш зрозуміти, що все є добрим. Це цікава тема для дискусій, але коли ми будемо говорити про оцінку

поглядів – ми повернемося до цього, бо тут безліч логічних суперечностей. На даний момент ми намагаємося стисло зрозуміти сутність поглядів груп релігій, які дотримуються атеїстичних чи пантеїстичних світоглядних позицій.

Третя група – це **політеїзм**, який стверджує, що богів багато. І що стосується справжньої реальності, то фізика й метафізика якось змішані. Здебільшого – це фізика, що має елементи метафізики. Що стосується абсолютної правди, то її немає в природі, бо їх дуже багато – як багато богів, то й у кожного бога своя правда. Коли ж ми переходимо до етичних, моральних норм, то таких абсолютних понять і вимог не існує, бо кожен бог хоче чогось свого і в кожного бога свої правила. Можливо ви чули українське прислів'я: «Кожен Івась має свій лас», або поширений постулат – у кожного своя правда. Тобто один вважає, що це правильно, а інший неправильно. Тож казати, що є якісь абсолютні етичні норми, яких ми маємо дотримуватись – про це не може бути й мови. Вам простіше дізнатися про те, який бог головний у цій місцевості, чи який бог сильніший, і чинити так, щоб не розізлити цього бога, щоб якось уласкавити, прихилити його на ваш бік. Отже, богів чимало, і в кожного свої вимоги, а якихось абсолютних етичних норм не існує.

А що каже **теїзм**? Теїзм, який стверджує, що є Бог-Творець, Який створив всесвіт, метафізичний, духовний світ – анголів, духовних істот, а також фізичний світ – землю, людей, увесь всесвіт. Це два окремих світи, але це одна реальність, і так як Бог є Творець і Законодавець, і саме Він визначив певні стандарти, закони, ми можемо говорити і про існування абсолютної правди. Коли ми переходимо до питань етики, то відповідь очевидна на підставі попередніх відповідей – якщо є Бог, то Він і Законодавець. Тому Бог визначає, що є добре, а що є зле. Є абсолютні етичні норми - подобається тобі це чи ні, не ти визначаєш. Не людина є мірилом всього суцього. Бог є стандартом, Він є Суддею, Бог є мірилом. І таким чином ми можемо говорити про добрість людини, або про якісь його погані риси. Просто кажучи, я визначив би так: таку людину ми назвали б доброю людиною, бо він більше схожий на Бога, який більше віддзеркалює риси Бога, він добрий. І чим менше ми схожі на Бога, тим менше ми добрі за своєю сутністю. Бо Бог каже, що Він досконалий – досконала Його любов, Його милість, Його правда. Що все схоже на Бога – воно добре. І ступінь схожості, якщо так можна висловитись, визначає ступінь нашої доброти.

Тож, мої друзі, ось ці чотири великих групи по-різному відповідають на те, що добре, і що погане. Але ці відповіді спираються на попередні відповіді. І коли ми торкнемося оцінювання світогляду, ми зможемо докладно поглянути на ці відтінки й побачити помилки різних світобачень щодо цього питання.

Ми зараз розглянемо останнє, п'яте питання, відповідь на яке формує наше світобачення, наш погляд розуміння світу. І це питання, можливо, останнє, але воно саме тез яким ми стикаємося найчастіше за все – питання про людину. Хто є людина, її природа, її майбутнє. І такі аспекти як-от: що є спасіння і чи потрібно воно від чогось, повинно чи потрібно мати спасіння?

Атеїзм каже, що існує тільки фізичний світ, а отже людина складається тільки з тіла, тобто, з матерії. Матерія – первісна, а свідомість – вторинна, тобто, всі наші думки, все те, що ми десь називаємо душею: наші емоції, переймання, мрії, страхи, розумові процеси – це лише наслідок хімічних процесів нашого тіла. Атеїзм каже про те, що людина народжується в тілі, живе в ньому, а коли це тіло вмирає, людина припиняє своє існування. І говорити про якесь вічне існування людини немає сенсу. Говорити про це можна тільки в плані його нащадків, пам'яті, бо людина живе в пам'яті нащадків, або людина вижила у своїх дітях, бо так скрізь кажуть. Але якогось існування вічності по смерті тіла бути не може з погляду атеїстичного світогляду. Хоча б тому, що немає нічого метафізичного в цьому світі. Все, що існує – це лише матерія. Тож, звісно, коли матерія, тіло вмирає, то й матерія припиняє своє існування. Звісно, що це депресивний підхід до життя людини. Кожен з нас мріє про щось більше. Людина завжди задає собі запитання, що коли вона помре, чи буде вона жити ще? А коли атеїзм каже, що «Ні, це все», то це завдає суму. Вони, ще будучи живими, ухвалюють для себе піти з життя, бо все безглуздо, навіщо боротись. Як каже апостол Павло: «Якщо немає воскресіння, навіщо я борюся зі звірями, з левами. Яким мені сенс боротися зараз, страждати, терпіти біль, якщо це тільки продовжує мої муки, і коли я помру – днем раніше, днем пізніше – все одно помру, і після цього нічого немає.» Справді, це депресивний підхід до життя, але така сувора правда життя, з нею нічого не вдієш – людина вмирає і вона більше жити не буде, бо природа людини тільки матеріальна. Ось так атеїзм дивиться на це питання.

Пантеїстичний погляд протилежний атеїзму. Він каже, що все є бог і немає нічого матеріального, крім бога, тому людина частина бога, в нього немає тіла, це ілюзія, що у нас є тіло. Тому існує лише метафізична складова. А коли тіла немає, то він вічний, смерть – це ілюзія. Смерти як такої немає. Як раз навпаки, ти вічний, ти завжди будеш жити вічно. Просто на даний момент ти трохи ніби загубився, випав з цього загальної єдиної свідомості. Ідея пантеїстичних релігій щодо спасіння в тому, що тобі потрібно перестати існувати особистісно, тобі слід перестати думати про себе як окрему особу. Ти маєш повернутись до оцієї єдиної свідомості. Спасіння – це повернення до оцієї свідомості через вхід у нірвану без думок про себе, як окремої особи. Тобто, тіла немає в людини, тільки метафізична складова, яка вічна, смерті немає. І твоє спасіння в тому, щоб припинити думати про себе як про особу.

Тут також цікаве питання щодо цінності людини, наскільки цінна тут людина якщо ти, як окрема особистість, яка не існує. Тобто, спасіння в тому, щоб ти перестав існувати як окрема особа. Це пантеїстичний погляд, підхід.

Політеїзм каже про те, що людина як раз матеріальна. Але зауважте – як завжди ми продовжуємо цю нитку – як перемішана фізика з метафізикою. Ми знаємо з уроків історії, скільки було знайдено поховань, де люди ховали людей разом зі зброєю, якимось господарчим начинням, предметами побуту, часом із кінями, часом зі слугами. Тобто, ідея в тому, що так, людині хочеться цього світу, але він продовжує жити в якомусь фізичному тілі – йому потрібні будуть там і миски, і зброя, і кінь, можливо, дружина та його слуги. Тому це все разом ховають, ніби віддають тебе у той потойбічний світ. Ідея існування після смерти сильна, але це існування в якомусь тілі. Оці легенди, передання про те, що є річка, і треба буде перебратися через неї, треба буде заплатити за переїзд... І зауважте. Як чимало такого ушлелось у православ'я – ідея: пропуск померлому, або якісь обряди слід виконати, які потім допоможуть руки розв'язати, бо інакше тіло не зможе воскреснути тощо. Ось як раз отакі політеїстичні погляди дуже сильно проникають до християнського православ'я. Друзі, тут слід бути доволі обережним, щоб зуміти відокремити правдиву науку Біблії від помилкових поглядів політеїзму.

Як **теїзм** дивиться на це питання на відміну від цих поглядів? Він каже, що людина об'єднує в собі і фізичне і метафізичне. Як сказав Клайв Льюїс: «У людини немає душі, бо він і є душа, тільки у душі ще є тіло» Іншими словами Біблія каже, що теїстичний погляд стверджує, що людина троїста – вона має дух, душу і тіло. І тіло тимчасове. Тіло, в якому ми перебуваємо, є тимчасовим, бо людина через гріх відрізана від Бога, людина стала відрізана через свої гріхи, гріх став перепоною між людиною і Богом. І в нашому фізичному світі діють закони смерти, вмирання. Можливо хтось пам'ятає зі шкільної лави головні закони термодинаміки, закон ентропії, закон умирання, смерти. Саме у фізичному світі діють оці закони смерти. Фізичне тіло, як одне зі складових людської природи, підпадає дії цього закону – закону смерті. Біблія каже, це теїстичний погляд, що тіло помре, але людина як душа, що має тіло, не умре, людина як душа – не помре. Людина житиме вічно. І Бог дасть нові тіла тим, хто збирається жити вічно, які вибирають вічність. І спасіння людини, щодо стосується її майбутнього, полягає в тому, що їй треба примиритися з Богом. Людині потрібно знайти час, зупинитись, подумати, оцінити своє життя і зрозуміти, де він хоче проводити вічність і примиритися з Богом. І завдяки жертві Ісуса Христа мати вічність і вічне життя. Ті, хто не вчинять так, не повірять у Бога, не приймуть слова Бога за правду, зроблять вибір жити за своїми поглядами, будувати життя згідно зі своїми якимись принципами, то вони втратять цю можливість мати вічне життя. Ось така відповідь з боку теїзму на питання щодо

спасіння. На цьому ми завершуємо стислий такий огляд цих п'ятьох складових чи п'яти питань, які формують наше світобачення. Світогляд – це і є сукупність ось цих відповідей. Я намагався показати, як наступна відповідь спирається на попередню. На початку попередніх лекцій ми говорили про те, що сукупність відповідей буде наше розуміння життя, те, що ми називаємо світоглядом. Наш підхід до життя, розуміння його визначають і наші дії сьогодні. Це буквально визначає і наші оцінювання поточних подій, оцінку оточення, оцінювання вчинків людей визначає і нашу відповідь і наш світогляд. І чому ми ведемо мову про це на курсі апологетики? Бо духовна битва – це битва у царині думки. Коли ми боронимо свій погляд, а апологетика – це захист вірувань, це коли ми розуміємо чому ми віримо в те, що ми віримо, і намагаємося пояснити нашу позицію, ми захищаємо її – дуже важливо розуміти, на якій позиції стоїть людина перед тим, як щось захищати. І в подальшому ми намагатимемося подивитись, як ми можемо продемонструвати, що християнський теїстичний світогляд є правильний. Як ми можемо показати, що всі попередні три групи світоглядів є неправдивими, помилковими. Це треба зуміти показати. Друзі, користь від цього буде в першу чергу для кожного з нас, для кожного студента курсу апологетики, самому собі переглянути свій світогляд. Можливо, ви маєте якісь неправильні погляди або позиції, тобто, їх слід ретельно передивитись, витягнути на світло Боже й переоцінити, і якщо вони неправильні, то слід відкласти їх убік. Звісно, коли ми благовістуємо, а апологетика – це частина благовістия – то перед тим, як щось казати людині, нам слід зрозуміти її, її позицію, її погляди, вірування. Тому що, наприклад, юдеям треба казати одне, а геленам (поганам) треба казати інше. І ми бачимо в Писанні, як проповіді апостола Павла різнилися. Проповідь апостола Павла перед царем Агрипою була Богоцентричною, сфокусованою на Біблії. І Павло каже, що «...ти віриш у Писання, я знаю, що ти віриш». І ось ґрунтуючись на Писанні він починає говорити далі про Христа. Але поганам Павло не наводить Писання, для них це було незрозуміло, у них богів було дуже багато. Тому якого бога, яке Писання ти маєш на увазі? Тому апостолу Павлові потрібно було порушувати тему кількості богів, які є боги. Тобто, це питання було попереднім. Слід було утвердити одиничність єдиного Бога. Потрібно було утвердити вищість Бога-Творця, і тільки далі розвивати цю тему. Тому, друзі, можливо для когось із вас здалося: навіщо такий докладний огляд світоглядів? Це дуже важливий аспект, друзі. Це дуже важливий момент, і коли ми будемо оцінювати кожен з цих світоглядів в майбутніх лекціях, хочу дати вам кілька тестів щодо оцінки світоглядів. Я хотів би, щоб ви постарались подивитись на своє світобачення, оцінити свої погляди на світ, бо вони формують не тільки ваше теперішнє, але формують і ваше майбутнє.